- नमूना सङ्कलन गर्ने भाँडालाई ४५ डिग्रीको कोणमा ढल्काएर नमूना सङ्कलन गर्नुपर्दछ ।
- थुनेलो रोगमा एन्टिबायोटीक औषधी दिनु अगाडि नै दूधको नमूना सङ्कलन गर्नुपर्दछ ।
- छुट्टाछुट्टै थुनको नमूना छुट्टाछुट्टै भाँडामा सङ्कलन गर्नुपर्दछ। यसरी नमूना लिदाँ हरेक थुनबाट भाँडा नभरिने गरि कम्तिमा ५ देखि १० मिलिलिटर दूध सङ्कलन गर्नुपर्दछ ।
- नमूना लिई सकेपछि नमूना सङ्कलन गरिएको भाँडाको बाहिरपट्टि नमेटिने गरि राम्ररी विवरणहरु उल्लेख (लेबलिङ) गर्नुपर्दछ । यसरी लेबलिङ गर्दा अगाडिको दाँयाको थुन भएको भाडामा RF, अगाडिको बायाँको थुन भएको भाडामा LF, पछाडिको दाँयाको थुन भएको भाँडामा RR र पछाडिको बायाँको थुन भएको भाँडामा LR लेख्नुपर्दछ । एकै पटकमा धेरै पशुको दूधको नमूना पठाउँदा दूध सङ्कलन गरिएको पशुको विवरणहरु जात, वेत, उमेर र Tag नम्बर उल्लेख गर्नुपर्दछ ।
- नमूना सङ्कलन गर्ने क्रममा र सङ्कलन पछि प्रयोगशालासम्म पुऱ्याउँदा चिसो अवस्थामा राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । यसको लागि दूधको नमूनालाई एउटा प्लाष्टिकमा बेरेर आइस बक्स वा बरफ भएको प्लाष्टिकमा राखेर दूधको नमूनालाई ढुवानी गर्नुपर्दछ।
- सकेसम्म जतिसक्यो छिटो नजिकको प्रयोगशालामा पुऱ्याउनुपर्दछ ।

थप जानकारीका लागि:

पशुपन्छी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला, पोखरा

फोन: ०६१-५७५८६३, ०१६-५७०४१९

इमेल: rvl.pokhara@gmail.com

पशुहरुलाई रोगबाट मुक्त राखी आम्दानी बढाऔँ । पशुको स्वास्थ्य व्यवस्थापनको लागि नियमित रुपमा प्रयोगशाला परीक्षण गर्ने गरौं ।

थुनेलो रोग परीक्षणको लागि दूधको नमूना संकलन तथा प्रयोगशालामा पठाउँदा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

नेपाल लाइभस्टक सेक्टर इनोभेसन आयोजना

विकेन्द्रीकृत आयोजना सहयोग इकाई

पोखरा

२०८१ असार

परिचय

- थुनेलो उच्च दूध उत्पादनशील गाई भैंसीमा लाग्ने एक महत्वपूर्ण रोग हो। थुनेलो रोगलाई पशु रोग मध्येको सबैभन्दा महंगो रोगको रुपमा लिने गरिन्छ । यस रोगले ग्रस्त दुधालु पशुहरुमा दूधको उत्पादन घट्ने हुनाले किसानहरुले आर्थिक हिसाबले निकै नै क्षति बेहोरी राखेका हुन्छन् । यसले विश्वभरीको दुग्ध व्यवसायलाई धराशायी बनाएको छ ।
- सामान्य भाषामा थुनेलो भन्नाले थुन तथा कल्चौंडोको संक्रमणलाई जनाउँछ । यस रोगका कारण दूधमा भौतिक, रसायनिक र शुक्ष्म जैविक परिवर्तन तथा दूध उत्पादन घट्ने, गुणस्तर बिग्रने र कहिलेकाहीँ दुहुना पशु सधैंको लागि अनुत्पादक समेत हुनाले यो रोग संवेदनशिल रहेको छ । थुनेलो रोग धेरै उत्पादन दिने पशुहरु मुख्यतया क्रसब्रिड (होलस्टिन, जर्सी, मुर्रा आदि) मा बढी देखिन्छ।
- कल्चौंडो वा थुनभित्र किटाणु, जीवाणु, बिषाणु र ढुसीहरु प्रवेश गरेमा (जस्तैः स्टाफाइलोकोकस्, स्ट्रेप्टोकोकस, इ-कोलाई, माइकोप्लाज्मा आदि), गलत तरिकाले दूध दुहेमा, पशुलाई फोहोर गोठमा राखेमा, दूध पुरा ननिखारेमा, गोठमा पर्याप्त हावा ओहोर दोहोर हुने ठाँउ नभएमा, फोहोर हातले दूध दुहेमा थुनेलो रोग लाग्ने सम्भावना हुन्छ ।
- लक्षण देखिने खालको थुनेलो (Clinical Mastitis) मा दूध पातलो वा पानी जस्तो पहेंलो रंगको, रगत मिसिएको, दही जस्तो, पिप मिसिएको लेग्रा वा छोक्रा आउने हुन्छ । यस्तैगरी यस अवस्थामा थुन तथा कल्चौंडो रातो, तातो, सुन्निएको हुने र दुख्ने भई पशुले थुन समाउन नदिई उफ्रिने, थुनमा गिर्खा, गाँठो देखापर्ने, साह्रो हुने, दूध कम आउने वा नआउने हुन्छ । अन्त्यमा उपचार सफल नभएमा कल्चौंडो ढुंगा जस्तो साह्रो भई दूध बन्द हुन्छ । थुनेलो एउटा वा सबै थुनमा एकै पटक वा क्रमैसँग लाग्न सक्छ ।
- आँखाले नदेखिने खालको थुनेलो (Sub Clinical Mastitis) मा थुनेलो रोग बाहिरबाट थाहा पाईदैन, तर पशुले क्रमशः कम दूध दिँदै जान्छ । दूधको प्रयोगशाला परीक्षणबाट यस्तो थुनेलो पत्ता लगाउन सकिन्छ ।

दूधको नमूना संकलन र पठाउने तरीका

- थुनेलो रोगको कारण एकातिर ७० % सम्म दूध घट्छ भने अर्कोतिर समयमै यो रोगको निदान र सही उपचार हुन नसके किसानको ठुलो धनराशी खर्च हुन्छ । दूधमा हुने हानिकारक किटाणुहरु र थुनेलोको प्रभावकारी औषधी पत्ता लगाउनको लागि उचित तरिकाले दूधको नमूना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षणको लागि पठाउन अति नै आवश्यक हुन्छ । यसरी प्रयोगशालामा परीक्षण गराउन लिईने दूधको नमूना सङ्कलन सहि तरिकाले नगरिएमा परीक्षणको नतिजामा असर गरी उपचार समेत निष्प्रभावी हुन सक्दछ । त्यसैले थुनेलो रोग निदानका लागी उपयुक्त तरिकाले दूधको नमूना सङ्कलन गर्नु पर्दछ । नमूना सङ्कलन गर्दा र सङ्कलन गरेर प्रयोगशालामा पठाउँदा निम्न कुराहरुमा ध्यान दिनुपर्दछ ।
- दूधको नमूना सङ्कलन गर्दा प्रयोग हुने सबै उपकरणहरु निर्मलिकरण भएको हुनुपर्छ अथवा तातो पानीमा कम्तिमा ५ मिनेट उमालेको हुनुपर्दछ ।
- नमूना सङ्कलन गर्नु अघि पशुलाई र खासगरी कल्चौडो तथा थुनलाई राम्ररी सफा गर्नुपर्दछ । कल्चौडो धोइसकेपछि सफा कपडाले पुछ्नुपर्दछ।
- नमूना सङ्कलन गर्ने व्यक्तिले पनि आफ्नो हात साबुनपानीले राम्ररी धोएर सकेसम्म स्प्रिटले पुछ्नुपर्छ वा पञ्जा प्रयोग गर्नु पर्दछ । साथै मास्क लगाउनुपर्दछ।
- नमूना सङ्कलनका लागि प्रयोग गर्ने भाँडाहरु सकेसम्म सिसाको हुनुपर्दछ । सकेसम्म ठूलो मुख भएको भाँडा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- नमूना सङ्कलन गर्ने भाँडाको बिर्को नमूना सङ्लन गर्नु अगाडि मात्र खोल्नुपर्दछ ।
- नमूना सङ्कलन गर्ने भाँडाको बिर्को भुईंमा राख्नु हुँदैन र बिर्को खोलेर सफा ठाउँमा राख्नु परेमा उल्टो पारेर राख्नुपर्दछ ।
- दूधको नमूना लिँदा पहिलो र दोस्रो सर्को फालेर त्यसपछिको सर्को मात्र सङ्कलन गर्नुपर्दछ ।

लेखनः डा. किरण पाण्डे
वरिष्ठ पशु चिकित्सक, पशुपन्छी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला, पोखरा